

УДК 339.9

Кобельчук Н.М., ст. викладачАзовський регіональний інститут управління
ЗНТУ, м. Бердянськ**ПЕРЕДУМОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ЗВ'ЯЗКІВ
ПРОМИСЛОВОГО РЕГІОНУ**

Кобельчук Н. М. Передумови дослідження зовнішньоекономічних зв'язків промислового регіону. Проаналізовано поняття, зміст, фактори впливу та особливості регіонального розвитку зовнішньоекономічних відносин. На основі системного аналізу визначено та структуровано передумови посткризового розвитку зовнішньоекономічних зв'язків промислового регіону.

Кобельчук Н. Н. Предпосылки исследования внешнеэкономических связей промышленного региона. Проанализировано понятие, содержание, факторы влияния и особенности регионального развития внешнеэкономических отношений. На основе системного анализа определено и структурированы предпосылки посткризового развития внешнеэкономических связей промышленного региона.

Kobelchuk N. Pre-conditions of research of external economic connections of industrial region. A concept, maintenance, factors of influence and feature of regional development of external economic relations, is analysed. On the basis of analysis of the systems certainly and pre-conditions of postcrisis development of external economic connections of industrial region are structured.

Постановка проблеми. У сучасних умовах стабільний розвиток національної економіки значною мірою залежить від рівня її інтегрованості у світове господарство. Однією із найпоширеніших форм цього процесу для окремої держави є її зовнішньоторговельна діяльність (ЗТД). Теоретичні дослідження та практичний досвід багатьох країн свідчать, що їх економічне зростання тісно пов'язане із розвитком зовнішньої торгівлі. У період ринкової трансформації економічної системи України зовнішньоторговельні зв'язки відіграють надзвичайно важливу роль у відтворювальному процесі, що актуалізує наукові дослідження цієї сфери.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми взаємодії національних економік різних країн через зовнішньоторговельні зв'язки здавна цікавили науковців. Багато вітчизняних та зарубіжних фундаментальних наукових праць присвячені дослідженню зовнішнім зв'язкам як особливої підсистеми національної економіки. Це, зокрема, праці класиків економічної науки – А. Сміта, Д. Рікардо, В. Леонтєва, Б. Оліна, М. Портера, також І. Бураковського, О. Гребельника, О. Кириченка, В. Козика, А. Кредісова, Ю. Макогона, та багатьох інших учених.

Необхідність теоретичного і практичного рішення проблеми дослідження зовнішньоекономічних зв'язків в промисловому регіоні виявили ціль та напрямок дослідження.

Мета статті дослідження є рівень зовнішньоекономічних зв'язків регіону та ефективність його співробітництва.

Викладення основного матеріалу. Рівень зовнішньоекономічних зв'язків регіону безпосередньо визначається рівнем розвитку й ефективності його зовнішньоекономічного потенціалу, куди входять підприємства та організації, що займаються виробництвом товарів і послуг, беруть участь у міжнародному науково-технічному і виробничому співробітництві. Але його функціонування нерозривно пов'язане зі всіма іншими видами господарської діяльності. Тому потенційні можливості розвитку світогосподарських інтеграційних зв'язків регіону в кінцевому рахунку зумовлюються його загальним економічним потенціалом.

Зовнішньоекономічні зв'язки – це торгові, виробничі, науково-технічні та інші економічні зв'язки країни з іншими державами [1. С. 13-14].

Використання потенціалу взаємозв'язків регіону з країнами світу має підпорядковуватися не тільки європейській інтеграції, а і зв'язкам Центральної та Південно-Східної Європи, для яких Україна є перспективним і привабливим партнером, щодо транзитних перевезень, агропромислового виробництва, машинобудування, рекреаційно-туристичної діяльності.

Запорізька область — один з найбільш розвинених промислових регіонів України. На промисловість припадає велика частина ВВП регіону. У структурі промисловості Запорізької області провідне місце займають електроенергетика, металургія, машинобудування і металообробка.

Зовнішньоторговельний оборот Запорізької області складає 6,2 % зовнішньоторговельного обороту України. Запорізька область займає по експортно-імпортних операціях 4 місце що складає (8,1% і 4,6 %) обороту України.

Область постійно утримує позитивне сальдо торгового балансу. Порівняно з 2007 роком об'єм імпортних поставок збільшився на 20 %, об'єм експорту на 17, 6 %.

Обсяг іноземних інвестицій, вкладених в економіку регіону, склав 207 мільй. дол., з них прямих інвестицій 609,86 мільй. дол., портфельних інвестицій 14,52 мільй. дол. Загальна сума іноземних інвестицій вкладена в економіку регіону склала 2,9 % [2].

Одне з перших міст, з ста підприємств, займає «Запорожсталь», що є єдиним в Україні підприємством по виробництву тонколистового прокату з неіржавіючих і легованих сталей, високоекономічних гнутих профілів, консервної жерсті, тонколистового прокату з полімерним покриттям; «Дніпрспецсталь» і «Запорізький завод феросплавів».

Запорізький абразивний комбінат — провідне підприємство країни по виробництву інструменту на основі синтетичного корунду. ВАТ «Запорожтрансформатор» спеціалізується на виробництві унікальних силових трансформаторів по індивідуальних замовленнях і є найбільшим серед всіх країн СНД.

Хімічну промисловість в області представляють 8 підприємств, найбільший з них — ПО «Кремнійполімер», провідний виробник в Україні каучуків і пластиків на основі кремнійполімера.

Внесок регіону у економічний розвиток України дуже вагомий: 70 відсотків легкових автомобілів, третя частина електроенергії, що проводиться в Україні, 17 відсотків стали і готового прокату, авіадвигуни і трансформатори. Промисловий комплекс краю впродовж останнього десятиліття стабільно нарощував об'єми виробництва. Тільки за перше півріччя 2008-го вони в порівнянні з аналогічним періодом попереднього року виросли ще на 11,5 відсотка. По цьому показнику область в 1,5 разу перевищила загальний темп промислового зростання в Україні (107,5%), а також результати більшості її індустріальних регіонів [3].

Сучасна практика міжнародного економічного співтовариства має більш двадцяти форм. Це традиційна торгівля, виставочна діяльність, переробка сировини, СП з іноземним капіталом, перевезення вантажів, туризм, і інші. Всі ці форми співробітництва знайшли своє практичне значення у процесі інтеграції Запорізької області в світове господарство.

Виставки ЗТПП міцно займають лідируючі позиції в українському виставковому бізнесі. З 1997 року ЗТПП проведено більше 100 виставкових заходів, учасниками яких стали понад 12 000 експонентів з 18 країн світу. Тематика виставок охоплює всі найважливіші галузі економіки - машинобудування, металургію, будівництво, ювелірну промисловість, аграрний сектор, енергетику.

У 2009 році Запорізька торговельно-промислова палата відкрила власний виставковий комплекс, який відповідає сучасним світовим вимогам, що дозволить значно розширити можливості запорізьких підприємств в просуванні своєї продукції на міжнародні ринки [4].

Запорізька область підтримує зовнішньоторговельні взаємини з партнерами з 134 країн світу. Експорт товарів здійснюють 500 підприємств і 10 фізичних осіб. Імпорт - 714 і 320 відповідно. За обсягами зовнішньої торгівлі в 2008 році область входить в першу п'ятірку серед регіонів України. Основу зовнішньої торгівлі складають товари. На їх частку доводиться велика частина як експорту, так і імпорту. Зовнішньоторговельний оборот товарів і послуг в 2008 році досяг майже \$10 млрд., збільшившись в порівнянні з попереднім роком на 18 відсотків. При цьому експорт перевищив цифру в \$5 млрд., що на чверть більше попереднього року. Позитивне сальдо зовнішньої торгівлі складає \$1713,2 млн.

Із включенням у систему міжнародного поділу праці об'єктивно виникає потреба у формуванні на ринку відповідної номенклатури й асортименту товарів для всіх його учасників, а отже спеціалізації виробництва. Оскільки світовий ринок заповнений і там діють усталені господарські зв'язки, щоб знайти в ньому своє місце, потрібно виробляти щось нове або ту продукцію, якої недостатньо для задоволення існуючого попиту, причому продукцію конкурентоспроможну, продукцію, яка могла б зацікавити споживачів своєю ефективністю, оригінальністю.

Досягти цього окремому підприємству важко, тож потрібно створювати спільні підприємства з випуску експортної продукції регіонального масштабу. В Запорізькій області СП «АвтоЗАЗ-ДЕУ», виробник легкових автомобілів, є лідером на ринку України. Автомобілі, що виходять з конвеєру

запорізького автомобілебудівника, відповідають всім відомим світовим стандартам якості та безпеки. ЗАТ «ІВЕКО-Мотор Січ», співзасновником якого є італійська компанія «ІВЕКО», випускає не тільки автомобілі, але й продукцію як для установки на українську техніку, так і для експорту. Тут позитивну роль може відіграти концентрація операцій у рамках великих господарських одиниць або асоціацій малих підприємств. На таких підприємствах можна сконцентрувати відповідні кадри, переробні потужності, які доводили б ефективність експортних операцій. До речі, практика створення великих підприємств для концентрації зовнішньоекономічних операцій широко застосовується країнами з ринковою економікою. Так, у США відповідно до Закону про експортні торгові компанії заохочується створення експортних підприємств, метою яких є надання малим і середнім підприємствам посередницьких та рекламних послуг, проведення ринкових досліджень, страхування і фінансування зовнішньоекономічних операцій. Такі підприємства здійснюють також певну модифікацію товарів, їх перепакування, складування тощо.

Запорізька область володіє значним експортним потенціалом, який зосереджений в гірничо-металургійному, енергетичному комплексах, а також в оброблювальних галузях промисловості, наявністю унікальних передових розробок і технологій у ряді секторів економіки. Крім того, однією з конкурентних переваг є достатньо високий рівень кваліфікованої робочої сили при її порівняльній дешевизні.

Домінуючі позиції в структурі експорту товарів Запорізької області, як і в експорті України, займає металургійна продукція, складова половину загального об'єму експорту товарів, і продукція машинобудування.

Більше половини запорізької продукції поставлена в країни СНД. Експорт до Азії збільшився на 35,2%, до Європи - на 17,5%. Значні експортні постачання здійснювалися в Російську Федерацію, Туреччину, Казахстан, Білорусь, Польщу, Німеччину, Чеську Республіку і Болгарію.

Найбільші обсяги експортних поставок товарів та послуг здійснюються до Російської Федерації, Туреччини, Китаю, Угорщини, Німеччини та Польщі.

Серед країн-імпортерів найбільшу питому вагу поставок мають Туркменістан, Німеччина, Словаччина, США, Білорусь, Польща, Китай, Узбекистан.

Особливе місце в зовнішніх стосунках регіону займає Російська Федерація. Торгово-економічні зв'язки, що склалися історично, наявність підприємств з технічно взаємопов'язаним виробництвом та інфраструктурою, роблять співробітництво області з регіонами Російської Федерації життєво необхідним для обох держав.

Запорізька область підписала угоди з 11 регіонами Російської Федерації про торгово-економічне, науково-технічне та культурне співробітництво.

Аналогічні Угоди були підписані з містом Бургас (Болгарія), містом Чунцин (Китайська Народна Республіка), Карагандинською областю (Республіка Казахстан). Ведуться переговори щодо налагодження співробітництва та підписання Угод з регіонами Австрії, Німеччини, Бельгії, Польщі, Узбекистану, Азербайджану та Ірану [5].

Досвід розвинених країн підтверджує, що малий і середній бізнес може займати вагоме місце в зовнішній торгівлі. Тому, підтримка і стимулювання малого і середнього бізнесу, який займається виробництвом продукції і наданням послуг, зокрема в його виході на зовнішні ринки, є першочерговим завданням регіональної влади.

На реалізацію інвестиційних проектів і бізнес-планів фінансова допомога минулого року надана 11 суб'єктам підприємництва на загальну суму більше напівмільйона гривень. Як результат, переважаюча кількість робочих місць, створених в 2008 році, припала саме на сферу малого підприємництва.

З розширенням зовнішньоекономічних зв'язків все більшого значення набуває проблема підвищення їх ефективності. Як і кожна сфера ринкової економіки, міжнародні економічні відносини мають свою систему показників і критеріїв ефективності. За діючою методикою ЕЗЕС (ефективності зовнішньоекономічного співробітництва) ефективність визначається:

на національному рівні — зіставленням затрат на виробництво експортних товарів, транспортних і зовнішньоторговельних затрат із вартісною оцінкою імпортованих товарів, що виражає економію затрат у зв'язку з відмовою від вітчизняного виробництва таких товарів і ефект від використання імпортованих товарів;

на рівні виробників експортної продукції — зіставленням затрат на виробництво експортних товарів з внутрішньою ціною поставки товарів зовнішньоторговельному об'єднанню;

на рівні зовнішньоторгових об'єднань—експортерів продукції — зіставленням платежів виробникам продукції з урахуванням транспортних і накладних видатків із вартістю товарів у цінах

здачі національній економіці за вирахуванням транспортних, накладних та інших видатків у внутрішній валюті країни;

на рівні споживачів-замовників імпортової продукції — зіставленням вартості товарів у цінах здачі національній економіці з вартісною оцінкою імпортованих товарів, що відображає економію затрат у зв'язку з відмовою від споживання замінюваних товарів і ефект використання імпортованих товарів.

Усі перелічені показники тісно взаємопов'язані й становлять систему, яка забезпечує оцінку варіантів вибору найбільш ефективних рішень у здійсненні зовнішньоекономічних операцій.

Окрім згаданих для обґрунтування ефективності експортно-імпортованих операцій на рівні національної економіки тією ж методикою рекомендовані також наступні показники:

економічної ефективності реалізації експортних товарів:

$$E_c = (BeK_{кр}K_v - 3)Pe,$$

де Be — валютна виручка від експорту; $K_{кр}$ — коефіцієнт кредитного впливу; K_v — коефіцієнт переведення валютного сальдо у внутрішню валюту; 3 — затрати на виробництво експортної продукції; Pe — обсяг експортної продукції.

економічний ефект від імпорту продукції:

$$E_i = (Z - ViK_{кр}K_v)Pi,$$

де Z — вартісна оцінка імпортованого товару; Pi — обсяг імпортованої продукції;

економічний ефект від експортно-імпортової товарообмінної операції:

$$E = P_z Z_i P_i - P_z E_i P_e + SK_v,$$

де P — валютне сальдо експортно-імпортової операції.

Ці показники з певною часткою умовності можна використовувати у практиці визначення ефективності експортно-імпортованих операцій на регіональному рівні [6].

Умовою економічної доцільності здійснення тієї чи іншої програми з розвитку зовнішньоекономічних зв'язків є позитивна величина абсолютного ефекту, а максимальний розмір ефекту є критерієм вибору найбільш ефективного варіанта рішення. Нижньою ж межею ефективності зовнішньоекономічної діяльності вважається середня по національній економіці рентабельність капіталовкладень, уречевлених в основних і оборотних виробничих фондах.

Висновки. Аналіз теоретичних концепцій участі регіону у міжнародному поділі чинників виробництва та сучасних тенденцій розвитку світового господарства дає підстави стверджувати, що вільна ЗТД і відповідна відкритість національної економіки сприяють економічному зростанню регіону. Серед перспективних напрямів експортної спеціалізації промислових підприємств цього регіону основними є такі галузі, як електроенергетика, металургія, машиностроєння і металлообработка.

Найважливішим напрямом підвищення ефективності управління ЗТД промислових підприємств є формування та підтримання їх експортної конкурентоспроможності.

За умов глибокої економічної кризи і недосконалої валютно-фінансової системи країни, можливо, і нелогічно концентрувати увагу учасників зовнішньоекономічної діяльності на питаннях ефективності її зарубіжних зв'язків. Але вже зараз необхідно ретельно вчитися знаходити взаємовигідні зовнішньоекономічні контакти, рахувати і берегти валютні кошти, добиватися максимального ефекту експортно-імпортованих й інших операцій-прибутків для повного задоволення своїх потреб, потреб району, потреб держави в цілому.

Список використаних джерел:

1. Георгиаді Н. Г. Основи зовнішньоекономічної діяльності: теоретичні основи і прикладні аспекти / Н. Г. Георгиаді, С. В. Князь, Х. С. Передало, Р. З. Берлінг.- Львів: Інтелект-Захід, 2006. – 260 с.
2. Інвестиційний клімат в Запорізької області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bnc.in.ua>.
3. Українське національне інформаційне агенство [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrinform.ua/ukr/>.
4. Запрожє. Городской информационный портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.misto.zp.ua>.
5. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
6. Лук'яненко Д. Г. Стратегії економічного розвитку в умовах глобалізації: Монографія / Д. Г. Лук'яненко. - К.: КНЕУ, 2001. – 538 с.

Ключові слова: зовнішньоекономічні зв'язки, міжнародне співробітництво, іноземні інвестиції, експорт.